

19. Фрейд З. Тотем и табу. Психология первобытной культуры и религии. – Изд-во «Мерани», 1991. – 396 с.
20. Kohut H. The Analysis of the Self / H. Kohut. – New York : International Universities Press, 1971.
21. <http://studentam.net.ua/content/view/3160/97/>.
22. http://ua-referat.com/Кобилянська_Ольга_Юліанівна

Анотація. У статті досліджується мовне вираження нарцисизму в художньому тексті. Зосереджується увага таких рисах, як нарцисична травма, почуття вини, оцінювання та знецінення, психологічне витіснення, уникнення стосунків. Аналізуються мовні кореляти цих психологічних станів.

Ключові слова: нарцисизм, текст, підсвідомість, провина, гордість.

Summary. The research was done in terms of psycholinguistics, which belongs to the cognitive sciences, representing the modern scientific era. The article is devoted O.Kobylianska (1863 – 1942), famous Ukrainian writer, representative of modern prose. It is analysed the works of the scientists who have been studying her life and work during the last decades (T.Hundovoyi, S.Myhydy, H.Levchenko, S.Pavlychko, N.Zborovskoyi, V.Aheyevoiy, N.Koloschuk to others ...). It is emphasized that they analyzed the works in terms of psychoanalysis of Literary criticism. And in terms of linguistic psychoanalysis O. Kobylianska's prose hasn't been researched. Therefore, the proposed article is marked by novelty. It is also ascertained its actuality because the linguistic psychoanalysis in Ukraine is developed very poorly. It is indicated that the story "Earth" now requires new reading and psychological expressiveness. The literary works of scientists – experts of Literary criticism who have already tried to do it (H. Mohylnytska, V. Paharenko, N. Tymkiv) are named. The necessity to supplement their conclusions with specific linguistic facts is highlighted. The analysis was conducted on the text and linguistic level, on the verge of linguistics, Literary criticism and psychology. In order to explain psychological facts it is involved the works of psychologists S. Freud, C.-G. Young, O. Kernberg, X. Henzeler, E. Kalitiyevskoyi, O. Kerechan, H. Kohuta etc ... On the basis of them it is presented the ideas about narcissism and the main symptoms of narcissistic personalities. On the particular examples it is proved that the two characters in the story – the Sava and Mary – are endowed with traits of narcissism. On the text level it is researched the stages of formation of Sava's narcissism and the real causes of fratricide. A text-cognitive analysis of the work is done. The linguistic confirmation of narcissism in feature fiction is presented. The attention is focused on such terms as narcissistic injury, guilt, evaluation and impairment, psychological repression, avoidance of relationships. It is analyzed the linguistic correlates of these psychological states. The relationships between linguistic and psychological parameters of creative personality are established. The prospects of development of the linguistic psychoanalysis are outlined.

Key words: narcissism, text, subconsciousness, guilt, pride.

Отримано: 3.02.2015 р.

УДК 001(477)(092):811.161.2Ш/7.08

Поплавська Л.В.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЯК ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА ОГІЄНКА

Іван Огієнко – філолог універсального обширу та проблематики. Сфера його ґрунтовних наукових досліджень охоплює широкий спектр мовознавчих, літературознавчих та культурних проблем. Важливу ланку в науковому доробку вченого займають дослідження творчого шляху генія українського народу Тараса Шевченка і його впливу на розвиток та становлення української літературної мови.

Творча, громадська, мистецька особистість Тараса Шевченка глибока й багатогранна. Вона була і є об'єктом наукових досліджень багатьох наук – філософії, історії, літературознавства, мовознавства, мистецтвознавства, психології та ін. Наблизитися до Шевченка істинного, більше пізнати його допомагають розгорнуті сторінки досліджень шевченкознавців, які надавали великого значення ретельному прочитанню рукописних текстів поета, зокрема їхній лексичній системі, стилю, правописові, окремій букві, логіці розділових знаків та іншим мовним елементам. Різноманітну проблематику мовотворчості поета досліджували П. Куліш, І. Франко, В. Доманиць-

кий, О. Синявський, М. Сулима, В. Сімович, Г. Левченко, Ю. Шевельов, І. Білодід, В. Ващенко, П. Тимошенко, А. Бурячок, Т. Черторизька, В. Русанівський, Л. Коломієць, Л. Булаховський, М. Шубравська, С. Єрмоленко та ін.

Мовна Шевченкіана у творчому доробку Івана Огієнка є малодосліджуваною. Проте він є автором низки праць, присвячених інтерпретації творчості Тараса Шевченка та визначенню його впливу на розвиток і становлення української літературної мови. Це такі праці: «Шевченкова мова» (Рідна мова. – 1934. – Ч. 5-8), «Навчаймося літературної мови від Шевченка» (Рідна мова. – 1935. – Ч. 3), «Значення Шевченка в історії української літературної мови» (Рідна мова. – 1935. – Ч. 3), «Шевченко як творець української літературної мови» (Історія української літературної мови. – Вінніпег, 1949), «Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови» (Вінніпег, 1961).

Однією з характерних рис відзначених вище праць Івана Огієнка є популяризація ним творчого феномену Шевченкової мови, трактування літературної форми української мови як провідного засобу формування української нації й чинника національного відродження українського народу.

Іван Огієнко справедливо називав Шевченка «творцем української літературної мови», бо вважав, що він своєю творчістю, широтою політичного мислення, непримиренною боротьбою проти соціальної несправедливості й неволі, проти будь-якого насильства над людськими душами заклад основи літературного стилю, вибудував підвалини для нової української літературної мови, її престижу, запалив серця мільйонів патріотичним вогнем.

У статті «Значення Шевченка в історії української літературної мови», яка була надрукована в журналі «Рідна мова», Іван Огієнко визначив шість основних передумов, які, на його думку, посприяли становленню Шевченка як основоположника нової літературної мови: 1. Був селянином із походження, цебто знав українську мову органічно. 2. Свого глибокого знання народньої мови не закаламутив він чужою школою, тому рідна мова була йому справді... рідною на ціле його життя. 3. Власними силами Шевченко таки здобув собі вищу освіту, а це дало йому змогу глибоко зрозуміти різницю поміж мовами народньою та літературною й не ставити народньої мови вище, як треба. 4. Шевченко походив із центральної української землі, з південної Київщини, а мова цієї країни територіально найбільше надається на всеукраїнську літературну. 5. Шевченко був правдивий український патріот-націоналіст, був глибоко переконаний про потребу самостійного державного існування України, а це підказувало йому думку про необхідність створити всеукраїнську літературну мову. 6. Шевченко мав величезний творчий поетичний талант, такий же мовний такт і чуття, так необхідні для творця літературної мови [2, 97-98]. Кожна із цих передумов є вагомою, переконливою, історично аргументованою численними науковими працями вчених, котрі досліджували творчість Шевченка до Огієнка, працювали водночас з ним і досліджують її на сучасному етапі. З усього комплексу цих передумов випливає єдиний логічний висновок: в основі багатства Шевченкової мови лежить народна українська мова, яку поет підносив до рівня літературної. Для цього, за словами Огієнка, Шевченко «мав багато даних, щоб глибоко пізнати свою рідну мову, бо першу молодість провів на селі. ... любив слухати оповідання старих, а на Звенигородщині на той час було кому у багато про що оповідати, так що молодий Тарас не тільки закохувався в чати мелодійної київської мови, але й знайомився з іще живою тут ідеологією Запоріжжя, козацтва та Гайдамаччини. Шевченко мав добрий голос і кохався в піснях. ... це приносило йому глибоке знання мови й пісенного ритму, що він пізніш переніс на свої вірші» [1, 140-141]. Іван Огієнко не заперечував, що для створення української літературної мови багато зусиль доклали й попередники Тараса Шевченка – І. Котляревський та Г. Квітка-Основ'яненко, але визнати їх творцями літературної мови не можна, бо, на думку вченого, «і Котляревський, і Квітка ще надто міцно зв'язані були зо стародавніми традиціями української мови, ще занадто підпадали російському впливові, та й значення народньої стихії для літературної мови вони глибоко не розуміли» [2, 97-98]. З приводу цього дослідник історії української літературної мови В. Русанівський стверджував, що структурний феномен мови Шевченка полягає насамперед в тому, що вона, на відміну від мови Квітки-Основ'яненка чи навіть Котляревського, була зорієнтована на весь український територіальний та історичний обшир. У ній, як і в мові Котляревського, ліричний струмінь злився з сатиричним, але горизонти лірики й сатири в Шевченка були набагато ширші, ніж у будь-кого з його попередників, тому предметом постійної уваги Кобзаря була не просто мова, а насамперед її зміст в устах народу і народні почуття [5, 172]. Учений також вказує ще на одну важливу особливість Шевченкової мови – у ній при безперечній перевазі народнорозмовних джерел знайшли належне місце й елементи давніх слов'янських мов (на нашу думку, автор мав на увазі книжні слова та старослов'янізми – Л.П.). Іншими словами, йдеться про обмеженість гуманістичних і суспільних ідей та поглядів І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемівського та інших попередників Тараса Шевченка, твори яких

за ідейно-тематичним спрямуванням (загалом зображення життя й побуту селян) призначалися для вузького кола читачів, в не для всіх верств українського населення. Та й надуживання етнографічних елементів накладало відбиток на мову їх творів. П. Плющ зауважував, що не тільки в змалюванні сучасної їм дійсності, а й у народну мову вносили ці письменники «суб'єктивні додатки» (у вигляді тенденції до копіювання місцевого діалекту, нахилу до надмірного нагромадження «смішних слів, як, наприклад, у І. Котляревського, або нахилу до штучної пестливості мови, як у Г. Квітки-Основ'яненка») [4, 295].

Іван Огієнко, високо поцінуючи мовний талант Кобзаря, підкреслював, що до українського слова поет ставився з великою повагою, з тонким естетичним відчуттям, бо володів «великим мовним тактом» і мав «глибоке мовне чуття». Для Шевченка «мова Звенигородщини – найчистіша українська мова», він ніколи «не фетишизував народньої мови, знав її правдиву ціну й міру в мові літературній. Ось через це в Шевченковій мові так мало провінціалізмів, так мало просто-народньої вульгарности» [2, 99-100]. Справді, глибоко знаючи мову, в тому числі і її просторічні елементи, діалектизми, вульгаризми, поет ніколи не дозволяв собі у ставленні до слова якогось перекручення, грубого жарту, необдуманості, байдужості. Він свідомо, писав Іван Огієнко в «Історії української літературної мови», уникає у своїй мові говіркових місцевих виразів (локалізмів), архаїзмів, цебто стародавніх виразів, хоч в його мові вони нерідкі, та завжди на своєму місці, завжди як окраса стилю [1, 142]. Тільки як «мальовничу окрасу поетичного стилю» Шевченка називав Іван Огієнко і церковнослов'янізми, які іноді поет «привносив до своїх віршів», а це було наслідком того, що Шевченко «добре знав Святе письмо, особливо Псалтиря, добре знав і церковнослов'янську мову», тобто був щиро й глибоко релігійною людиною.

І все-таки народнорозмовна основа поезій Тараса Шевченка беззаперечна, бо його мова, переконаний Іван Огієнко, «глибоко народня: народня в нього фонетика, морфологія й складня. <...> Мало того – стилістика Шевченкова так само народня, образи й поетичні звороти у нього живі народні, прості, і це робить його мову щиро народньою, легко доступною для розуміння широким масам» [2, 99-100]. Звідси випливає: народнорозмовна основа мови Шевченка виступає досить виразно на всіх рівнях – лексичному, фонетичному, морфологічному, синтаксичному і стилістичному. Водночас кожен із цих рівнів засвідчує орієнтацію поета на первісне образно-художнє нормування мови у творах усної народної творчості й на свідомий відбір слів і форм відповідно до їх територіальної поширеності. Хоч в основу поезій Тараса Шевченка й лягли говірки південно-східного наріччя, проте специфічних рис, які відрізняли б їх від інших наріччя мало. Іван Огієнко писав: «Мова Звенигородщини – це західна частина східноукраїнських говорів, положена недалеко від говірок західних і північних. Це центр, де переломлюються і єднуються в одну мову наші говори східні, західні й північні. Ось через це Шевченкова мова східна в основі своїй, але не чужа й українцеві з заходу, бо лучить у собі також елементи й західні та північні» [2, 99-100]. Отже, середньонаддніпряньська говірка, на думку вченого, була зрозумілою для українців усіх діалектних масивів, а Шевченко, який добре знав фольклор і відчував наддіалектність його мови, зробив ще один крок назустріч об'єднанню всіх українських діалектів, виділенню їхніх спільних рис.

Важливим етапом у дослідженні багатой, глибоко народної мови поета, що лягла в основу української літературної мови, було написання Іваном Огієнком «Граматично-стилістичного словника Шевченкової мови» (Вінніпег, 1961). У передмові цього видання автор зазначає: «Ця моя праця виходить до вшанування столітньої (1861-1961) пам'яті з дня смерті нашого великого національного поета й борця за волю України й українського народу. І я щиро прагну, щоб ця праця ширше пішла серед українського народу і допомогла розростові української літературної мови, бо цього прагнув і великий наш Кобзар» [6, 368]. Безперечно, Огієнків словник – це праця особливого зразка. Його значення не обмежується лише лінгвістичними потребами. Такий словник може бути схарактеризований як довідник, що повинен задовольняти широкі запити філологічної науки. Він може бути використаний під час розв'язання численних і різноманітних наукових та практичних завдань в усіх ділянках гуманітарної освіти, а також слугувати читачеві для повсякчасного користування. За джерельну основу Іван Огієнко під час укладання цього словника взяв Шевченків «Кобзар» видання В. Доманицького 1910 року, бо вважав «Кобзар» «найкращою й найповнішою граматикою всеукраїнської літературної мови, яку треба тільки сумлінно й старанно читати, звертаючи увагу й на мову, й приймаючи її за норму» [3, 123-124]. Укладаючи словникову статтю, Іван Огієнко використав статистичний метод: біля кожного слова чи його граматичної форми в конкретних реченнях цифрою позначалася кількість їх уживання. Саме це видання було вибрано не випадково, бо всі пізніші публікації «Кобзаря» вже якнайбільше відрізнялися від авторського оригіналу. Подаємо кілька зразків словникових статей із цієї лексикографічної праці Івана Огієнка:

Би Шевченко пише тільки по приголосній, а по голосній завжди скорочує його на б: За синім би морем милого знайшла, живого б любила 3. Пішла б же я утопилась 38. Скорочення би на б – це питоменна ознака нашої мови.

Щоб, а не щоби. Скорочувати би на б по голосній. Шевченко завжди пише щоб. Форми щоби в «Кобзарі» нема ані разу!

Багатий завжди писав Шевченко: Багатий на лати бб. Покиньмо ж нарешті говіркове архаїчне богатий!

Байдуже, нехай собі не вінчає 439. Старому байдуже, ніби то й не чує 197. Коли ж нарешті Галичина покине польське обоятно?

Близенько, а не близонько. До Вифлієма не близенько 540.

Блискавка хмару роздирає 92, а не лискавка.

Боронити волю, по-польському: боронити волі. Зібрались волю боронить 76.

Бублик, а не обаранок. А ось ще осталося пів бубличка 239.

Бур'ян топтала, а не хабазя доптала.

Вечері й охрестили 232, а не вечером і не ввечір.

Вернутися обіцяв 2, а не вернути. Мабуть, мені не вернутись додому 452.

Висохла 90, висохли 310, висохне 264, а не: висхла, висхли, висхне.

Вітати завжди писав Шевченко, а не витати.

Тепер мене в палатах вітають 270 [3, 123-124].

Високо поцінуючи це Огієнкове видання, професор Альбертського університету (Канада) Яр Славутич назвав його «золотою короною шевченкознавства» [6, 368]. Справді, «Словник Шевченкової мови» Івана Огієнка – це неперевершений твір-довідник, що дає можливість опрацювати невичерпні джерела народної мови поета, які систематизовані й упорядковані за певними принципами і які є цінним матеріалом для мовознавчих та літературознавчих студій.

Усе життя Іван Огієнко плакав українську літературну мову, бо вважав її духовною скарбницею українського народу, а Тараса Шевченка – її творцем. Своєю творчістю, енергією свого слова Шевченко захопив не тільки сучасників, але й забезпечив потужний вплив на наступні покоління. І сьогодні українська літературна мова – це одна з високорозвинених мов Європи та всього світу.

Список використаних джерел

1. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 294 с.
2. Огієнко І. І. Значення Шевченка в історії української літературної мови / І. І. Огієнко // Рідна мова. – 1935. – Ч. 3. – С. 97-102.
3. Огієнко І. І. Навчаймося літературної мови від Шевченка! / І. І. Огієнко // Рідна мова. – 1935. – Ч. 3. – С. 121-124.
4. Плющ П. П. Історія української літературної мови / П. П. Плющ. – К. : Вища школа, 1970. – 423 с.
5. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.
6. Тимошик М. С. «Лишусь навіки з чужиною...». Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження : наукове видання / М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука ; Вінніпег : Український православний Собор Св. Покрови, 2000. – 548 с.

Анотація. У статті аналізуємо мовознавчі праці Івана Огієнка, які присвячені дослідженню творчого шляху Тараса Шевченка та визначенню його впливу на розвиток і становлення української літературної мови. Окреслюємо ті суттєві ідеї та висновки вченого, які переконують в тому, що саме Тарас Шевченко заклав основи літературного стилю, вибудував «підвалини» для нової української літературної мови, її престижу.

Ключові слова: Іван Огієнко, Тарас Шевченко, українська літературна мова, народнорозмовна основа.

Summary. The article deals with the analysis of the linguistic works of Ivan Ogienko about research of the creative way of Taras Shevchenko and determination of his influence on development and becoming of the Ukrainian literary language. The author outlines substantial ideas and conclusions of scientist, that convince of that exactly Taras Shevchenko pawned bases of literary style, lined up «foundations» for new Ukrainian literary language, his prestige.

Ivan Ogienko is a philologist of universal space and ranges of problems. Sphere of him sound scientific researches embraces the wide spectrum of linguistic, study of literature and cultural problems. An important link in scientific work of scientist is occupied by researches of creative way of genius of the

Ukrainian people Taras Shevchenko and his influence on development and becoming of the Ukrainian literary language.

Creative, public, artistic personality of Taras Shevchenko is deep and many-sided. She was and is the object of scientific researches of many sciences are philosophy, histories, literary criticisms, linguistics, studies of art, psychologies and other. The researches of the Shevchenko works' connoisseurs help to understand Shevchenko true, anymore to get to know him. Scientists gave large value to the careful reading of the handwritten texts of poet, in particular to their lexical system, style, spelling, separate letter, logic of the punctuation marks and other language elements.

All life Ivan Ogienko cherished literary Ukrainian, because considered her the spiritual treasury of the Ukrainian people, and Taras Shevchenko – by her creator. Shevchenko took the work, energy of the word of not only contemporaries but also provided powerful influence on next generations. And today Ukrainian literary language – it one of highly developed languages of Europe and whole world.

Key words: *Ivan Ogienko, Taras Shevchenko, Ukrainian literary language, folk-colloquial basis.*

Отримано: 4.02.2015 р.

УДК 811.1'37(045)

Потіпак Ю.А.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРЕМІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ (НА МАТЕРІАЛІ НОВОГРЕЦЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА РУМЕЙСЬКОЇ МОВ)

Культурно-національна специфіка мовних одиниць завжди викликає підвищений інтерес науковців, оскільки дозволяє висвілити різні рівні прояву певного культурного явища у мові. Культурно-національний аспект розглядається як інформація, що включає різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови. Тому підвищеною увагою дослідників користується вивчення явища паремії. Існують різні точки зору відносно того, куди відносити прислів'я та приказки, розглядати їх як фольклорний жанр, чи як функціональні одиниці мови, які відносяться до фразеологічного фонду.

Вивченням фразеології та перспектив її дослідження займалися такі дослідники, як В.В. Виноградов, Н.М. Амосова, В.Л. Архангельський, О.В. Кунін, В.М. Телія, Л.Г. Скрипник та інші; серед грецьких вчених слід зазначити таких мовознавців, як Х. Сімеонідіс, С.Г. Біос, Е. Мітула, втім, їх роботи здебільшого стосуються викладення загальних положень фразеології, пареміології та вивчення структурної організації прислів'їв; семантика грецьких паремій вивчена недостатньо. Таким чином, слід зазначити, що незважаючи на велику кількість робіт, присвячених вивченню паремій у вітчизняній та російській лінгвістиці, прислів'я та приказки новогрецької мови, і тим більше румейської, досліджені недостатньо, відсутні роботи компаративного характеру, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Фразеологічний склад мови відноситься до тієї частини лексикону, яка відображає лінгвокультурні особливості носіїв мови, і він є дзеркалом, в якому народ виявляє свою національну самосвідомість та світогляд. Отже, паремії є тим джерелом, яке можна досліджувати на предмет лінгвокультурної інформації.

Метою нашої статті є виявлення семантичних особливостей новогрецьких, румейських та українських паремій на позначення метеорологічних явищ.

Звернення до румейських паремій не є випадковим, оскільки Приазов'я понад 235 років є місцем компактного проживання греків, які у 1778-1780 рр. переселилися з Криму.

В науковій літературі грецьке населення Приазов'я називається по-різному. Здебільшого і вітчизняні, і зарубіжні дослідники використовують термін «маріупольські греки» [6; 5], який поєднує дві етнографічні групи, що мають самоназви *уруми* і *румеї*, що в перекладі означає «римляни» (так себе називали піддані Візантії) [6, 9]. Генетичний зв'язок обох етнічних груп базується на спільній самоназві – еллін (еллінос, еллінець) [6; 5]. Дослідники мови грецьких етнічних груп А. Білецький, Т. Чернишова, О. Гаркавець вказують на те, що більше половини маріупольських греків говорить на своєрідних діалектах, які іноді виділяють у самостійну мову – румейську, споріднену новогрецькій, яка відноситься до індоєвропейської сім'ї мов. Інша їхня гілка – уруми – користується говірками, які відносяться до тюркської мовної групи.

Паремії (прислів'я і приказки) – широко поширений жанр фольклору, це своєрідна енциклопедія народного життя. У них народ знаходив відповіді на всі випадки життя. Найдавніші